

LENGUA Y LITERATURA CATALANAS

Lectures de Joan Salvat-Papasseit a la Catalunya d'entreguerres (1926-1932)

Joan Salvat-Papasseit's Reception in Catalonia between Wars (1926-1932)

JOSEP CAMPS ARBÓS

Universitat Oberta de Catalunya
jcampsar@uoc.edu

Recepción: febrero de 2024. Aceptación: mayo de 2024

Resum: L'article ressegueix la recepció de l'obra de Joan Salvat-Papasseit entre els anys 1926, pocs mesos després de publicar-se l'aplec de poemes pòstum *Ossa menor*; i 1932, quan es dona a conèixer el llibre de Guillem Díaz-Plaja, *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*, un dels primers estudis sobre aquest fenomen literari i cultural, en què la figura de Salvat assoleix un destacat relleu. El comentari dels textos apareguts a la premsa diària, revistes i llibres permet observar com al llarg d'aquests anys s'acaben per fixar una sèrie de tòpics biogràfics i culturals sobre el poeta al mateix temps que el seus poemaris seran objecte d'una desigual valoració.

Mots clau: avantguardisme, poesia catalana, Salvat-Papasseit, recepció, crítica literària.

Abstract: The article follows the receptions of the work of Joan Salvat-Papasseit between 1926, a few months after the publications of the collections of posthumous poems *Ossa menor*; and 1932, when the book of Guillem Díaz-Plaja was published *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*, one of the first studies on this literary and cultural phenomenon, in which the figure of Salvat reaches a prominent relief. The commentary on the texts that appeared in the daily press, magazines and books allows us to observe how, over these years, they end up fixing a series of biographical and cultural clichés about the poet while his poems will be the subject of an unequal assessment.

Keywords: avantgardism, catalan poetry, Salvat-Papasseit, receptions, literary observation.

I.- INTRODUCCIÓ

El 7 d'agost de 1924 moria al barceloní carrer de l'Argenteria Joan Salvat-Papasseit, pocs dies després d'haver-se produït la desaparició del cèlebre poeta i dramaturg Àngel Guimerà. Entre el dia del seu traspàs i els darrers mesos de 1925, quan apareix, pòstumament, el recull de poemes *Ossa menor*, es van publicar un nombre significatiu de textos sobre la seva vida i obra a la premsa diària, a les revistes literàries i, fins i tot, en alguns llibres. Uns textos que van permetre la creació i la consolidació d'una sèrie de tòpics que van fixar uns determinats perfils biogràfics i literaris de Salvat i que seran recurrents en la bibliografia posterior: la desaparició a l'inici d'una carrera prometedora, el vitalisme, la ingenuïtat, l'optimisme davant la mort, la puresa, la sinceritat o la creació d'una imatgeria poètica reeixida, especialment pel que fa referència al món mariner. Uns trets idealitzadors que contrasten amb la crítica a les mancances culturals i de formació —una «cultura de suburbi»— que es plasmen en l'escàs ús dels recursos formals i expressions, sempre al límit de la gramaticalitat. La majoria d'aquests textos coincideixen a assenyalar que el millor de la producció de Salvat no es troba en els primers llibres de poemes ni, per descomptat, en els manifestos ni en els altres textos en prosa. En canvi, mereixen una valoració més positiva les composicions que, allunyant-se dels paràmetres avantguardistes, intenten construir una poètica personal basada en la quotidianitat. Una recepció que menysté el vessant polític de l'obra salvatiana, que evoluciona des d'unes posicions inicials marcadament individualistes a una radicalització del seu nacionalisme, que li farà creure la possibilitat d'iniciar —i d'assolir— un procés d'alliberament nacional (Balaguer 1986: 154-158). Quant als autors d'aquests textos sobre Salvat sobresurten els noms de Tomàs Garcés, Agustí Esclasans, J. V. Foix, Josep M. Junoy o Josep M. López-Picó¹.

A partir de 1926, el nombre de textos que tracten la figura de Salvat decreix de manera gradual, sobretot si el comparem amb el bienni 1924-1925. Una disminució que pot ser deguda tant a la diversificació de les tendències poètiques —reactualització dels models propis de la poesia tradicional, assumpció dels principis de la poètica postsimbolista i la diversitat d'opcions estètiques que se'n deriven (Marrugat 2021: 122-157), progressiva implantació del Surrealisme— com a la inaccessibilitat per al públic de l'obra del poeta, mancada de reedicions, cosa que havia denunciat Esclasans en un article a *Revista de Poesia*: «on és el nostre editor normal que s'atreveix a publicar les *Obres completes* de Joan Salvat-Papasseit?» (1925: 206). Un altre factor que explica el declivi en l'interès per l'obra salvatiana el trobem en el fet que la novel·la assoleix un primer pla dins el panorama literari català gràcies, entre d'altres factors, a la configuració de nous espais literaris com la catalanització de *La Publicitat*, el 1922, i a l'aparició de la *Revista de Catalunya*, el 1924, o a l'anomenat debat sobre el gènere, que testimonien els coneguts textos de 1925 de Josep Maria de Sagarra, «La por a la novel·la», i de Carles Riba, «Una generació sense novel·la» (Castellanos 2005).

¹ He resseguit, de manera detallada, aquestes qüestions a l'article «La recepció inicial de l'obra de Joan Salvat-Papasseit (1924-1925)» (Camps Arbós, en premsa).

La intenció de l'estudi és, en definitiva, oferir una aportació diacrònica a l'anàlisi de la recepció de Salvat entre 1926, pocs mesos després de l'edició d'*Ossa menor*, i 1932, quan es publica el llibre de Guillem Díaz-Plaja *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*, que intenta traçar un estat de la qüestió sobre moviment cultural a què al·ludeix el títol. A diferència dels articles d'Helena Alonso sobre aquest període (1997: 99-110; 1999: 145-159; 2008: 39-59), focalitzats únicament en els textos apareguts a les revistes literàries entre 1922 i 1934, el nostre treball, si bé se cenyeix únicament al lapse d'anys esmentat, és presidit, en canvi, per un afany d'exhaustivitat ja que s'hi inventarien, per primera vegada, els materials publicats a la premsa i als llibres, cosa que permet matisar la següent afirmació d'Alonso: «Als anys vint, i molt especialment a partir de la seva mort, havien aparegut diversos articles sobre Salvat-Papasseit, molts dels quals se centraven en retrats i semblances del poeta o en records personals, més que no pas en la seva poesia» (1997: 103). Perquè, de valoracions sobre la poesia salvatiana, n'existeixen en aquest període. I de molt interessants². Un conjunt de fonts primàries que tenen, tot s'ha de dir, un interès desigual, cosa que explica l'anàlisi, més o menys detallada, que hem fet de cadascuna.

L'estudi finalitza amb uns apunts sobre la recepció del poeta entre el juliol de 1934, quan Joan Teixidor publica l'article «Joan Salvat-Papasseit» a la *Revista de Catalunya*, i els primers mesos de 1938, un any abans de finalitzar la Guerra d'Espanya.

II.- LLOANÇA I MITIFICACIÓ

El 1926 veuen la llum una sèrie de textos, alguns apareguts anteriorment, que tenen com a finalitat retre homenatge a la figura de Salvat. Així, Josep Maria Junoy reproduceix, en el recull de proses *El gris i el cadmi* i sense cap variació significativa, l'article «Del llibre de l'amistat i de la mort. Joan Salvat-Papasseit», publicat el 21 d'agost de 1924 a *La Veu de Catalunya*, en què aplega el record emotiu de l'amic ja mort i se centra en una anècdota biogràfica: quan el va anar a veure a les Galeries Laietanes amb la seva filla i com el poeta, mesos després, li dedicarà una de les «Dites d'infant», aparegudes en el setmanari infantil *La Mainada*. Aquest mateix any, Josep Maria López-Picó, en el llibre *L'endemà de mai*, recull diversos textos sobre la vida i obra de Salvat. El tres primers, que duen per títol «La gesta dels estels», «La rosa als llavis» i «Joan Salvat-Papasseit», insisteixen en temes i en tòpics que ja havien aparegut a l'article «Commemoració», que obria el número de la *Revista de Poesia* del setembre-novembre de 1925: la innocència, la puresa, la bondat, la manca d'una cultura sòlida —*La gesta dels estels* és «obra d'un primari coneixedor del gust

² Cal remarcar, tanmateix, el fet que dos dels principals crítics literaris de l'època no van consagrar cap treball a l'obra salvatiana. Així, ni Riba va dedicar-li un comentari, tot i que Salvat li va enviar, amb aquesta esperança, un exemplar de *L'irradiador del port i les gavines* el 17 de maig de 1921 (Salvat 1984: 84), ni tampoc Manuel de Montoliu des de la seva secció «Breviari crític», a les pàgines de *La Veu de Catalunya*.

de cultura» (1926: 12)— i la connexió literària, deutora del seu barcelonisme, amb Emili Vilanova i Joan Maragall. El darrer article del llibre que tracta l'obra de Salvat és «Una convalescència de la fi de segle», aparegut prèviament el març de 1925 a *Revista de Poesia*, que representa l'intent de López-Picó per contextualitzar, tot i que de manera difusa, la producció salvatiana que, a ulls del crític, representa la culminació d'un hipotètic cicle literari i social que s'inicia amb l'obra de Maragall i que prossegueix amb les de Josep Carner, Eugeni d'Ors i Pompeu Fabra³.

Un altre text a tenir en compte és «J. Salvat-Papasseit, amic de Brand», de l'assagista i filòsof Cristòfor de Domènec, Brand és el pseudònim de l'autor, i que forma part del llibre *Carnet d'un heterodox*; el capítol havia estat redactat dos anys abans, tal com s'indica a la nota que l'encapçala:

Aquestes ratlles foren escrites en assabentar-se Brand, el 18 de juny de 1924, de la desesperada situació física del poeta. Ahir, 7 d'agost, de dotze a una, Brand era ennavegat en una quasi conversa amb J. Salvat-Papasseit. Ahir mateix moria. Brand fou dels darrers amics que li van estrènyer la mà. Brand, endolorit, no vol canviar un mot en les ratlles del 18 de juny (1926: 126).

De fet, el text, a banda de palesar el dolor que sent l'autor per la mort de Salvat, no fa més que insistir en alguns dels tòpics apareguts després del traspàs del poeta: la puresa, la bondat (arriba a qualificar-lo d'«ultra-sant» i d'«heroi llegendari»), el vitalisme, la mort prematura i el conseqüent estroncament d'una obra incipient: «No teniu clares llàgrimes, bocins de cor; no teniu així com una gegantesca acusació contra la vida, per aquest jove de 30 anys lleial, honrat, noble, pobre, pur, intel·ligentíssim, que està malalt, que la malaltia tracta de prendre'l, que el pren?... » (1926: 128)⁴.

Un altre text d'homenatge a Salvat és «Garbellant», d'Eduard Nicol, publicat a *La Sardana* el febrer de 1926; una publicació que alternava les notícies i les partitures musicals amb els poemes d'autors com Josep Maria de Sucre o Sebastià Sánchez-Juan. L'article té el seu antecedent en la mostra de dos poemes d'*Ossa menor*, «Ara no es fa, prò jo encara ho faria» i «L'ofici que més m'agrada», publicats en el número de desembre de 1925, i encapçalats per la nota anònima següent:

³ Una visió salvatiana en clau hagiogràfica que López-Picó continuarà el 1933 amb el volum *A mig aire del temps*, que conté nous fragments de ressenyes de reculls salvatians, que es completen amb una mostra de la seva correspondència, escrita entre el març i el juliol de 1922, des del sanatori de les Escaldes.

⁴ A la Sala de Reserva de la Biblioteca de Catalunya es guarden dos exemplars de reculls de Joan Salvat-Papasseit dedicats a Cristòfor de Domènec, que palesen la gran amistat que va existir entre ambdós. El primer, *Poemes en ondes hertzianes*, porta la dedicatòria datada el 24 de febrer de 1920 i diu el següent: «Exemplar dedicat a en Cristòfor de Domènec, punyent i fort dialèctic»; mentre que en el segon, *La gesta dels estels*, datat el 27 de novembre de 1922, Salvat escriu: «Abraçada en l'exemplar de Cristòfor de Domènec, filòsof i més que amic». A més, Salvat li va dedicar el poema «Crítica» del recull *La gesta dels estels*.

Fem desfilar per aquesta plana els poetes consagrats i els de les darreres promocions. Fora pecat l'omissió de Joan Salvat-Papasseit, esperit inquiet i amant sempre al batec darrer del món intel·lectual, imatger fecund, poeta ingenu. La seva mort prematura ens deixà sense solucionar el dubte de si fou avantguardista per convicció o per plasenteria. Tant-se-val. Fou un poeta (1925: 156-157).

El comentari de Nicol se centra en l'avantguardisme del poeta, plantejant —com havia fet Foix a l'article «Algunes consideracions sobre la literatura d'avantguarda» aparegut el març de 1925 a *Revista de Poesia*, on qualificava Salvat de «fals avantguardista» (1925: 66) perquè, simplement, s'havia limitat a imitar els models estrangers⁵, o l'anònim redactor de la nota introductòria anterior— la qüestió de si «era Salvat, veritablement avantguardista» o, en altres mots, «si feia avantguardisme per plasenteria o bé per vocació» (1926: 182). La resposta de Nicol és contundent: «creiem decididament que era un avantguardista», malgrat que a *Ossa menor* (i posa com a exemple el poema «Romàntica») «no sentís de cor l'avantguarda» (1926: 182). Un avantguardisme que neix de les limitacions acadèmiques del poeta: «A un autodidacte que visqués un ambient com el viscut per Salvat, era gairebé impossible que se li ocorregués res menys que el que se li acudí; ni que donés obres diferents que les que donà; sobretot els seus treballs polemistes defensant l'acràcia i les idees llibertàries absolutes» (1926: 182). Aquesta reflexió al voltant de l'avantguardisme de Salvat permet a Nicol obrir-ne una altra sobre les composicions més reeixides: són les que responen als paràmetres avantguardistes o als classicistes? Tanmateix Nicol defuig la resposta a la qüestió: «classicisme o avantguarda? eixorques i inútils especialitzacions (ja ho ha dit algú); el que cal, “avant-tout”, és l'obra ben feta i deixeu-vos de necis particularismes» (1926: 183).

Per cloure aquest apartat cal fer esment de l'article de Tomàs Garcés, «Salvat-Papasseit i els infants», publicat l'1 de gener de 1927 a la secció «Carnet de les lletres» de *La Publicitat*, arran de l'edició d'un «nou llibre pòstum del poeta», *Els nens de la meva escala*. De fet, Garcés és el primer a analitzar, amb un cert deteniment, el vessant infantil de la producció salvatiana:

Aquest nou llibre del poeta del Poema de La rosa als llavis ens parla dels seus grans amors: l'amor als infants. Joan Salvat-Papasseit els parlava amb tendresa i melangia. Els sabia, a més a més, creadors d'imatges. Heus aquí l'escriptor, recollint, com el folklorista les dites dels infants. Amb cada imatge primària que esdevé l'alba dels sentits, Salvat-Papasseit mostra la seva meravella. El poeta, que amb accents tan càlids canta la inefable vida quotidiana, mirada des

⁵ Seguint Joan Ramon Veny, «Foix defensa que l'autèntica literatura d'avantguarda catalana no pot ser una simple imitació de la que ve de fora —no seria, aleshores, catalana— ni pot estar ancorada en la pròpia tradició —no seria d'avantguarda—, sinó que ha de ser el resultat d'un procés: el de construcció d'una literatura moderna —del segle xx— i pròpia —catalana—; és a dir, el resultat de la literatura que s'hauria fet al segle xx si aquesta s'hagués desenvolupat normalment entre els segles xvi-xix» (2021: 247). Vegeu, sobre aquest conegut assaig de Foix i el context en què va ser redactat, Gadea (1993: 90-99), Guerrero (1996: 136-139) i Balaguer (1997: 53-68).

del llit de malalt, com no havia de commoure's davant el progrés de la infantesa sensible! Els nens de la meua escala són, per als ulls somniosos, verd i gai paisatge (1927: 1).

Garcés finalitza la nota assenyalant que les filles de Salvat són la font d'inspiració d'unes proses que s'emparenten, pel lirisme i per la inspiració en la gent humil, amb les escrites per Rabindranath Tagore: uns textos en què «els infants trobaran llur propi món i els grans un món daurat i rosat» (1927: 1). Novament Garcés utilitza Salvat, com ja havia fet en els textos publicats poc després de la mort del poeta (especialment a «La vida i l'obra de Salvat-Papasseit», aparegut el 1925 a la *Revista de Catalunya*), per a exposar les idees pròpies sobre el fet poètic: «reinventà la poesia de Salvat per tal que s'acostés a la pròpia operació literària conservadora [...] els prejudicis i interessos catòlics de Garcés en la lectura de Salvat són evidents» (Marrugat 2020: 609).

III.- LLEIDA I REUS: DUES VALORACIONS

La revista *Vida Lleidatana* va publicar el 15 de novembre de 1926 a la secció «Pàgines antològiques», dedicada a presentar l'obra d'autors tant medievals (Ramon Llull, Francesc Eiximenis, Jordi de Sant Jordi, Ausiàs March...) com moderns (Joan Maragall, Josep Carner, Guerau de Liost...), una tria de quatre poemes de Salvat procedents d'*Ossa menor* —«Juny», «Proverbi», «Arquer d'amor» i «Madrigal»— precedits d'una nota anònima, on s'insistia en algunes de les idees que hem apuntat com són la mort prematura, que estroncà una producció prometedora, el caràcter noble i vitalista o la manca de domini de l'idioma i, més en concret, de la forma poètica:

Fou un poeta avantguardista a qui la mort li privà de crear ço que ell sentia i que en forma desigual i encara no perfecta anà produint. Jove d'extraordinària vocació i noblesa, proclamava la necessitat que els poetes fossin «altius, valents, heroics i sobretot sincers», i amb aquesta frase tot ell es revelava i es donava a conèixer. Era de creure que en Salvat-Papasseit hagués arribat a una maduresa de concepció i d'estil que li hauria permès figurar en els primers rengles dels nostres poetes; per ço davant les produccions —gosaríem dir adolescents— que ens ha llegat i totes elles tan prometedores, se'ns ha fet doblement sensible la seva pèrdua en edat tan joveçana (1926: 214).

El setembre de 1927, l'anònim crític efectuava a les pàgines de la mateixa revista un comentari ben distint de la figura de Joaquim Folguera, amb motiu de la presentació d'una tria de poemes:

Les lletres catalanes tenien amb Joaquim Folguera un poeta d'una sinceritat i d'una originalitat tan remarcable que, amb la seva pèrdua, bé podem dir si és produït un buit tan notable que cada dia fa més enyoradissa la producció d'aquell qui, jove encara, prometia donar abundosos fruits i comunicar-vos emocions ben enlairades i diverses. Els seus poemes són plens de vibració i emotivitat; en ells s'hi beslluma ja una maduresa gens freqüent i tota l'obra que

ens ha deixat fan sentir doblement el dol d'un traspàs en edat tan joveçana (1927: 234).

Malgrat que ambdós poetes han mort en una «edat tan joveçana», la valoració de les respectives obres no pot ser més oposada: mentre que les composicions de Salvat són qualificades com les pròpies d'un adolescent, les de Folguera reflecteixen «una maduresa gens freqüent». Una valoració no tan allunyada de la que havia efectuat Foix en el seu article a *Revista de Poesia*: Folguera fou l'únic que va saber copsar les innovacions estètiques avantguardistes, i no Salvat, que va plantejar-se l'avantguarda només com una actitud; és, per aquesta raó, que reivindica el paper de Folguera, l'únic que «havia comprès l'abast de la renovació literària» (1925: 69), i que, davant el procés de mitificació de Salvat iniciat en aquests anys, podia quedar només com un simple referent. Sobre l'oposició entre les idees avantguardistes de Folguera i de Foix i les de Salvat remetem als següents mots de Jordi Marrugat:

Mentre aquests [Folguera i Foix] es proposen la recerca del permanent en un món en canvi constant, Salvat busca un art que reflecteixi aquest canvi constant; mentre aquells busquen l'actuació de grup en la línia noucentista, aquest predica l'individualisme i la necessitat de despendre's de qualsevol ideologia; mentre aquells fan evident la necessitat de continuar la tradició catalanista pràctica i cristiana, aquest en renega. Les avantguardes representaven, doncs, coses molt diverses per aquests dos fronts d'escriptors (2009: 229).

L'article «Joan Salvat-Papasseit», de l'historiador i literat Josep Iglésies, publicat el març de 1928 a la *Revista del Centre de Lectura* de Reus, és un dels més extensos i, alhora, dels més documentats sobre la figura de Salvat, al llarg del període que ressenyem. D'antuvi, Iglésies elabora un recorregut per la vida i la producció de Salvat, insistint en el tòpic que la seva obra es troba «íntimament lligada a la seva vida». Una biografia que posa èmfasi en dues qüestions: en primer lloc, considerar que els millors articles ideològics de Salvat van aparèixer a la revista *Justícia Social*, editada a Reus i òrgan de l'incipient Partit Socialista de Catalunya, i, segonament, com la publicació salvatiana *Un enemic de poble*, va provocar, el 1918, a la capital del Baix Camp, el naixement de *La columna de foc*, revista en què va col·laborar el mateix Salvat. Seguidament, Iglésies analitza diversos vessants de la producció salvatiana. I és en aquesta anàlisi que trobem la principal aportació de l'article: la reivindicació dels textos assagístics primerencs de Salvat, signats amb el pseudònim de «Gorkiano», ja que «seria un error oblidar la posició moral primera de Salvat, puix que en pervé tota la humanitat de la seva lírica» (1928: 76). És, en aquest sentit, que Iglésies considera un error valorar el pas de la prosa a la poesia només com un canvi de posició ideològica perquè els fonaments de la seva lírica ja es troben en els articles del «Gorkiano»:

La poesia tingué damunt Salvat una gran influència endolcidora; «Gorkiano» emmudí, però, dins el poeta, la primitiva posició intel·lectual s'afinà més i més, i omplí la seva obra d'un caliu i un sentiments humaníssims. Tot allò que fou violència i exaltació, ho retrobarem canviat en candidesa i dolçor. No ens ar-

risquem a comparar un fragment qualsevol dels escrits socials de «Gorkiano», amb les poesies del poeta de *L'irradiador del port i les gavines*. El contrast fóra massa viu i colpidor. Això no obstant, en el fons, un esperit llunyanament bessó hi és albirador (1928: 76).

Unes afirmacions que s'exemplifiquen amb una lectura moralitzadora del poema «Nadal». La poesia de Salvat, a mesura que s'allibera de les preocupacions ideològiques, esdevé més sincera i més pura: «calia que l'home es donés plenament al sentiment perquè s'oferís al líric» (1928: 77). A continuació, Iglésies fixa la distància existent entre Maragall i Salvat, partint dels conceptes d'innocència i d'infantesa:

La diferència essencial entre el món de Maragall i el de Salvat-Papasseit es troba en què, el del primer, és el món real extens i divers i, en el de Salvat, hi ha molta idealització, puix que és vist amb una mena d'ulls d'infant ambicions de tota cosa. Com Maragall, Salvat va esdevenir un enamorat a l'esguard de tot allò que el voltava, però mentre aquell, sereníssim, en sabia la mesura, Salvat només en sap l'amor. És l'infant que demana la lluna per jugar-hi i que creu en el vaixell donat a la vela, camí de la cacera d'estels (1928: 77).

Dos conceptes que entronquen amb el vitalisme: la mort, «més que torturar-lo, l'esperava a assaborir l'essència del viure i tot ell s'esplaia amb el més ardent salm a la meravella del món» (1928: 80). Una obra plantejada, en definitiva, com una exaltació del present, de la realitat, «únicament com un cant apassionat a l'encís de l'hora viscuda, amb ple abandó de l'ahir i del demà» (1928: 80).

Uns paràmetres que serveixen Iglésies de punt de partida per assenyalar els elements que conformen la poesia salvatiana. El primer és el ciutadanisme, o millor dit el barcelonisme, i d'una manera especial el port, «el duia dins la retina», que esdevé l'indret d'on «treu les imatges més plenes i més fresques» (1928: 80), com les que vertebreren el poema «Tot l'enyor de demà». Una temàtica que connecta, com ja s'ha assenyalat anteriorment, la seva obra amb les de Vilanova, Carner i López-Picó. En canvi, Iglésies observa que «la naturalesa lliure gairebé no diu res al poeta» i la prova més evident és el volum *Les conspiracions*, considerat «d'escassa qualitat» ja que «el paisatge pren valor política en lloc de poètica» (1928: 81).

Un segon element que Iglésies destaca de l'obra salvatiana és el romanticisme, «somniaava la guerra com una gesta cavallerívola, idealitzada i bella. Cantava l'esdevenir lladre d'amor, capità d'amorosa pirateria» (1928: 81). Seguint de prop els comentaris que havia efectuat Joan Gutiérrez-Gili a l'article «Salvat-Papasseit, romàntic», publicat el setembre de 1925 a la *Revista de Poesia*, aquest romanticisme, talment Lord Byron, consisteix en la unió entre l'amor i el sentiment civil. Un element, l'amor, que el conduirà vers un erotisme «fresc i candorós», que provoca que «el vers esdevingui trèmul de tanta sinceritat com hi aboca el poeta» (1928: 83). Una expressió, «les imatges brollen espontànies, plenes i fresques», que destaca per la simplicitat «sense temences ni reserves i la nuesa del dir s'adiu amb la passió calda i la intimitat del cant» (1928: 84). De

tota manera, Iglésies, seguint la línia apuntada en alguns articles que van veure la llum entre 1924 i 1925, principalment els d'Esclasans, tot i destacar «les comparacions alades, l'excelsitud de les imatges, riques sempre en potència emotiva i originalitat» (1928: 84), remarca el punt feble de l'obra de Salvat: la manca de destresa en el llenguatge. Unes dificultats expressives que es posen en evidència quan abandona les formes avantguardistes:

Avui tothom hi consent: Salvat-Papasseit era un poeta excel·lent. No obstant, el llenguatge no sempre fou prou dòcil al govern de la inspiració i de vegades apar que es complagui en mostrar-se rebel. Seria com un escultor al qual se li enduris, a la mà, l'argila tendre d'on ha de fer eixir al seva estàtua. En aquest cas concret, l'amor que el poeta sentia per la poesia no fou pas amplament correspost. Tal vegada és per això que la suplantació de les formes trencades per les normals no fou ben bé gradual en la seva obra. A *Ossa menor* i en el *Poema de la rosa als llavis* apareixen, encara, per bé que incidentalment, cal·ligrames i les composicions normals contenen versos prou durs per servir de testimoniatge d'unes dificultats tècniques.

No vol dir això, que la seva obra no ofereix, també, algunes cadències a bastament dolces i flexibles, precisament quan es complau d'empeltar-se d'una serena forma popular, ens rebel·la de nou el valor de la simplicitat; però el conjunt de la seva producció és domenyada per una certa manca de qualitats expressives, les quals, aliades a la singularitat i excel·lència del contingut del cant, donen a aquest un gust personal, inconfusible (1928: 84).

L'article es tanca amb la comparació, una vegada més, entre les figures de Salvat i Folguera, a causa de la mort prematura d'ambdós, i el plany per una obra estroncada i que hauria pogut evolucionar cap a línies temàtiques i formals noves. El poema «Vileta d'Arles diumenge a la tarda», inclòs a *Ossa menor*, podria ser «una primera mostra del que hauria estat la seva poesia ulterior» (1928: 85).

IV.- UN INTENT DE RECUPERACIÓ DES DE L'AVANTGUARDA

L'article «J. Salvat Papasseit. Professi6 de fe», signat per Agustí Carreres, pseud6nim de Pere Grases, i publicat el març de 1929 en el segon n6mero de la revista *Hèlix* de Vilafranca del Penedès, dedicat a la mort del pintor Rafael Barrades, marca un intent de reivindicaci6 de la figura de Salvat, com a model literari i artístic, des de les files de l'avantguardisme. Una recuperaci6 que, val a dir, ja s'havia iniciat en l'editorial-manifest del primer n6mero que seguia el model de llenguatge que havia fixat Salvat en els seus manifestos. El que realça Grases no és, però, el contingut dels manifestos salvatians, que considera desfasats, sin6 l'actitud de rebel·li6 enfront del m6n i que va servir per a iniciar unes vies noves que desembocaran en el *Manifest groc*, donat a conèixer el 28 de març de 1928 a les pàgines de la revista sitgetana *L'Amic de les Arts*:

El temps corre, però, i avui totes les seves rotundes afirmacions —Marinetti català— han caigut ja en segon terme i resten un bon tros endarrerides. No dubto gens ni mica que ell —sang de rebel— n'estaria força content que el món vagi endavant, empès per la sinceritat que ell preconitzava. Ell creia en una constant avançada dintre de l'avançada, creia en una RENOVACIÓ (1929: 2).

El que restarà, per tant, de Salvat no són els seus manifestos, lligats a un present immediat i «que s'han descolorit i han perdut tota l'eficàcia», sinó «els seus versos sempre vius i compresos. Un dia, flors d'un arbre estrany, i avui estimats més que tots els seus manifestos. Els manifestos obren camí, però es passen molt més ràpidament que els poemes i perden més prompte aquell gust detonant que dura poc més que el moment de l'explosió» (1929: 2). Un article que es complementa amb la publicació, en el mateix número, del text salvatià *Concepte de poeta*.

Aquest mateix any es publica, el 9 d'agost, a *La Veu de Catalunya*, una nota anònima, completada amb un retrat del poeta realitzat per Torres-Garcia, amb motiu del cinquè aniversari de la seva desaparició. El text insisteix en dos dels tòpics que hem anat resseguint al llarg d'aquest treball com són la puresa i el vitalisme:

Avui ha fet cinc anys que moria Joan Salvat-Papasseit, poeta pur, tot un home. Ell, que en els versos més emocionants i emocionats que ha escrit —febre i lucidesa de convallescent— aspirava a llevar-se per «veure el bo que és tot, i la vida i la mort», no trobà aquell endemà sinó la tomba. Tota la vida que podia veure és aquesta pura supervivència del seu nom, del seu record, del seu exemple i dels seus versos (1929: 4).

V.- LA POLÈMICA FOIX/GARCÉS SOBRE L'AVANTGUARDISME DE SALVAT

A inicis de la dècada dels trenta s'inicia un procés de revisió de la imatge de Salvat. Un dels primers a impulsar aquesta renovació —que culminarà el juliol de 1934 amb l'article de Joan Teixidor «Joan Salvat-Papasseit», publicat a la *Revista de Catalunya*— és J. V. Foix, qui el 7 de març de 1931, poc abans de la proclamació de la República, a la secció «Notes i documents» de *La Publicitat* —diari del qual era director de les pàgines culturals i literàries— reproduïx dos poemes de Salvat, «Interior» i «Bodegom» de *Poemes en ondes hertzianes*, acompanyats d'una nota on el poeta és qualificat d'«ingenu, impur avantguardista» (1931a: 4), en la línia del que havia exposat a l'article «Algunes consideracions sobre la literatura d'avantguarda». Salvat ve a ser, de nou, l'exponent d'una època passada, la de 1918, que roman associada a un moviment d'avantguarda com el Futurisme que, el 1931, es considerava envellit:

Fa dotze anys. En novembre de 1919 sortí el petit fascicle, avui introbable, de J. Salvat-Papasseit, *Poemes en ondes hertzianes*. L'acompanyava el retrat del poeta fet per Barrades. L'il·lustraven cinc dibuixos, (ultra la portada) de sug-

gestió futurista de J. Torres-Garcia. El prefaciava una «Lletra d'Itàlia» de l'autor, adreçada a Millàs-Raurell, on esmenta Prampolini, Pini, Bekman, Foix, Sòfocles, Dídac Ruiz, Foschina, Globbe, Ravegnani, Strawinsky, Tyrwitt, Soler de Sojo, Carrà i Soffici. Té tota la sabor característica de les manifestacions literàries de 1918-1919. Una sabor esvanida. Heu-vos ací alguns dels poemes de Salvat-Papasseit, d'un ingenu, impur avantguardisme, continguts en el fascicle esmentat (1931a: 4).

Una nota que té la seva continuació en la dedicada, el dia següent, a «Notes i documents», a Joaquim Folguera. Els trets de la producció del poeta sabadellenc oscil·len entre els propis d'una època passada —i que coincideixen amb els que Foix havia detectat en Salvat— ja que «fou en alguns dels seus aspectes molt 1918», i els que l'apropen a la modernitat ja que «atenyen l'universal» (1931b: 4). A més, l'autor del futur *Sol, i de dol* es plany, com a l'article sovint esmentat de 1925, de l'escàs ressò que té la figura del sabadellenc entre el públic, «la darrera promoció ignora el nom d'aquest gran jove» (1931b: 4). Ara bé, la clau de volta per poder entendre l'abast d'aquests dos textos i, en darrer terme, les intencions de Foix, es troba en el comentari que efectua, a continuació, del recull poètic de Carles Sindreu *La claxon i el camí*, on reprèn el tema del dia anterior: «Dèiem ahir que Salvat-Papasseit, ingenu i avantguardista impur, era tot el 1918 esvanit. Esvanit?... Heu-vos ací que Carles Sindreu ens tramet, amable, un “spécimen” del seu llibre *Radiacions*, a punt de sortir. Molt 1918 encara...» (1931b: 4). El que retreu Foix a Sindreu és, sens dubte, la recuperació d'unes fórmules que, si bé eren modernes el 1918, en l'actualitat no se'n poden considerar perquè treballa, principalment, amb els models poètics futuristes aplicats per Salvat.

Les notes dedicades a Salvat i Folguera van generar una polèmica amb Tomàs Garcés. Foix, novament des de la secció «Notes i documents», el 10 de març reporta una carta de Garcés on ataca l'ideari surrealista de Foix i li retreu els atacs a la tradició: «¿A que ve, ara, de retreure “l'avantguardisme impur” de Salvat-Papasseit? 1918, modes esvanides... Tot el que és moda fuig amb el temps, per no tornar. Qui sap si en 1950 no haurem catalogat definitivament el surrealisme, per exemple. Algun “surrealista impur” surarà, tanmateix» (1931c: 4)⁶. I defensa, una vegada més, l'obra de Salvat i, més en concret, els reculls que deixen de banda els aspectes més avantguardistes: «la qualificació de J. V. Foix em sembla exacta, però parcial. L'avantguardisme impur de Salvat-Papasseit era, potser un enlluernament pueril o fins i tot un joc pertorbador que la flama de dotze anys ha bastat a consumir. Però l'actitud postissa amagava un ver poeta que donà en les obres posterior als Poemes en ondes hertzianes fruits que difícilment passaran» (1931c: 4). La resposta de Foix, que insereix després de la lletra, dona part de raó a Garcés. Així, tot i refermar l'aplicació del qualificatiu

⁶ Garcés posa, com a exemple d'una interpretació errònia de la tradició, la valoració que es feia de Verdàguer el 1918: «D'altra banda, hi ha el perill a definir el caduc. Verdàguer, en 1918, gairebé ho semblava. No seria, doncs, més interessant de combatre els nostres instints col·lectius i revisar les condemnes i els oblitats injustos?» (1931c: 4).

d'«impur» a Salvat, a causa del que anomena «la impuresa de la seva tècnica avantguardista», reclama que la seva figura i l'obra no caiguin en l'oblit:

Ens interessa fer constar que en reproduir els dos poemes de Salvat-Papasseit, ho férem precisament per a mantenir el record del nom i l'obra d'aquest poeta. Quant al qualificatiu d'«impur», l'atorgàvem a Salvat-Papasseit com a «avantguardista». El mantenim. A Tomàs Garcés li ha escapat, per culpa nostra, per ventura, que al·ludíem a la impuresa de la tècnica avantguardista («Avantguardisme» en l'accepció 1918) com des del punt de vista de la retòrica tradicional al·ludíem la impuresa d'aquest o aquell sonet. Qui més impur, des del punt de vista tècnic, que la majoria de pretesos surrealistes? (1931c: 4)

És obvi que Foix i Garcés divergeixen. Per a Foix no hi ha dos Salvats com pensa Garcés, sinó un de sol que va adoptant gradualment procediments diversos. Ara bé, i aquest és el nucli de la polèmica, Salvat i Folguera representen dues maneres diferents d'operar des de 1918, una data que serveix de referent per a una moda esvaïda: el primer, lligat a la moda d'un temps, el que és extern i superficial a l'època; mentre que el segon hi ha sabut trobar el permanent. I l'exemple de Salvat és un toc d'alerta, per a Sindreu, perquè eviti caure en aquesta manera caduca de concebre la poesia⁷.

El 20 de novembre de 1932, Foix tria per a la secció «Poesia» de *La Publicitat* dos poemes de Folguera, «Voluptuositat del desig» i «Cant del silenci», i tres poemes de Salvat, «Res no és mesquí», «Si jo fos pescador» i «Si anessis lluny», a més de dues composicions inèdites de Guerau de Liost, nom de ploma del polític Jaume Bofill i Mates. Unes composicions que van acompanyades d'una nota, «Poetes i patriotes», sense signar però que es pot atribuir a Foix, que dona sentit a la tria i, especialment, a la lectura política que se'n desprèn:

La ciutat acaba de donar el nom a dos carrers, dos poetes: Joaquim Folguera i Joan Salvat-Papasseit. Poetes i patriotes, no han pogut ésser testimonis dels primers símptomes de recobriment de la llibertat de la Pàtria. Però tampoc no ho han estat de la dissort d'avui: ells, poetes, establiren una solidaritat intel·lectual a benefici de Catalunya. Els falsos polítics pretenen avui desfer-la. Serveixi l'exemple dels plorats poetes als joves patriotes que sàpiguen alliberar-se de l'esperit de colla a favor d'una nova solidaritat nacional (1932: 5).

Una nota que planteja les relacions entre política i cultura: «observem com el que uneix els tres personatges és el fet de ser poetes, però també una certa contribució a la causa del catalanisme polític des de posicions i/o moments diferents» (Balaguer 1994: 5). Així, Foix, que se sent identificat amb els ideals forjats per Acció Catalana i no amb la realitat política que havia intentat conduir Esquerra Republicana des de la proclamació de la República l'abril de 1931, intenta redefinir la funció de la poesia —i la de l'intel·lectual— en la societat:

⁷ De tota manera Foix, a la «Lletra a en Joan Salvat-Papasseit», publicada el març de 1962 a *Serra d'Or*, rectificà, en certa manera, aquesta opinió sobre el poeta. Segons Aulet, «cal entendre la carta com un desgreuge conciliador després dels atacs de 1925 a *Revista de Poesia*» (1991: 95).

«en aquest context la poesia serà vista, dins d'una concepció global de la cultura com a cohesionadora de la progressiva divisió social i política, com aquell àmbit en què es recerca el permanent, el comú i per tant tot allò que supera aquesta mateixa situació de divisió. D'aquí la insistència en la perennitat i l'actualitat de la poesia» (Balaguer 1998: 128). El catalanisme ha de tenir les seves arrels en una cultura i el perill que Foix veu en Esquerra Republicana és que el partit l'ha convertit només en política, enlloc de proporcionar solucions als problemes d'índole general que es plantegen a Europa. Un catalanisme, en definitiva, que no encarna uns valors morals. I aquest és el motiu pel qual Foix pretén mostrar l'eficàcia de la literatura i, més en concret de la poesia, en el desenvolupament d'un procés històric que ha dut els intel·lectuals al poder. Per aquest motiu, destaca d'ambdós poetes, no l'obra sinó la seva actitud: Folguera i Salvat han esdevingut dos dels mites de la concepció de la cultura que proposa i han contribuït, a més, a la construcció del mite de la solidaritat —una de les dades mítiques del seu plantejament és la de 1906 i, per això, sovint es referirà a la generació de la Solidaritat— en oposició a una realitat que l'està negant. Salvat i Folguera ja no són només uns models de creació literària sinó també uns intel·lectuals que representen els valors del catalanisme que defensa Foix. Dos poetes patriotes, oposats als «falsos polítics» que s'esmenten en el text, i que seran les primeres peces de la seva particular galeria de catalans de 1918⁸.

VI.- L'AVANTGUARDISME A CATALUNYA, SÍNTESE DE REVISIÓ D'UNA ETAPA

Els articles de Guillem Díaz-Plaja «Els moviments dits d'avantguarda» i «Notes monogràfiques», inclosos en el llibre de 1932 *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica*, podrien respondre a la crida que havia efectuat el novembre de 1924 Josep Maria Boronat, des de la revista *Juventut Catalana*, demanant un «estudi complet, acabat i el més definitiu possible» (1924: 1) sobre el fenomen de l'avantguardisme català. Díaz-Plaja, en el primer estudi nascut amb una voluntat acadèmica, intenta dur a terme l'anàlisi del període 1918-1930, perquè «els nostres assaigs d'ordenació de la història literària no toquen el tema viu, palpitant, interessantíssim de l'activitat estètica més recent» (1932: 9); un estudi que respon, a més, a la necessitat de seleccionar i jerarquitzar uns valors. Seguint els esquemes teòrics fixats per Benjamin Crémieux en el seu llibre *Inquiétude et reconstruction*, per a Díaz-Plaja es tracta d'un «període en què tota evolució estètica prengué violències subversives i estridents», que «coincideix amb el retorn a la vida política intensa, coincidència que pren interès a les noves especulacions literàries» (1932: 11), i que, en el moment que publica l'assaig, pot donar-se per acabat. Alhora, el crític delimita l'abast del terme avantguardisme, un concepte que «té una valor relativa i no serveix per a definir res» (1932: 12). En aquest sentit, més aviat, creu que cal parlar, «no

⁸ Un debat que continuarà amb més virulència el 1933, any de commemoracions, ja que, d'una banda, és el centenari de la publicació de «La Pàtria» d'Aribau i, per tant, se celebra el centenari de la Renaixença i, de l'altra, indica el suposat naixement, set-anys enrere, de Ramon Llull.

pas d'escoles avantguardistes, sinó de corrents avantguardistes, dintre de cada escola» (1932: 13).

Fixats aquests paràmetres inicials —la significació del concepte d'avantguarda i els anys de la seva vigència— Díaz-Plaja assenyala els precedents i l'evolució dels diversos corrents avantguardistes. Així, amb finalitats classificatòries, divideix el període en tres etapes. La primera s'inicia el 1918, any de la publicació de la revista *Trossos*, i finalitza el 1924 amb la mort de Salvat i l'aparició de *Fluïd* de Sebastià Sánchez-Juan: «aquesta primera etapa pot considerar-se constituïda per tot el moviment poètic que participa de les innovacions plàstico-tipogràfiques dels cubistes francesos i del dinamisme dels futuristes italians» (1932: 17) i té com a principals figures en el camp de la literatura Folguera, Salvat i Junoy i en el de la pintura Joaquim Torres-Garcia i Rafael Barradas. Una etapa marcada per l'inconformisme «davant la renovació profunda que acompleix la promoció Carner-López-Picó» (1932: 16).

La segona etapa «podria ésser formada ordenant el moviment neopopularista, que com a reacció al culte poètic de les màquines, els avions i les metralladores, retorna a la forma popular sense abandonar les troballes essencialment poètiques de concepte i d'imatge» (1932: 18). Una etapa que té com a punt culminat l'obra poètica de Garcés. Les arrels d'aquesta poesia neopopularista es troben, segons Díaz-Plaja, en els models poètics del segle XIX i en Maragall.

La tercera i darrera etapa «estaria constituïda per les evasions dels sobrerrealistes (Dalí, Foix)» (1932: 18). Durant aquesta etapa, el nucli avantguardista es trasllada de Barcelona a Sitges, al voltant de la revista *L'Amic de les Arts*, i es produeixen uns intents de definició d'aquest grup, les mostres més evidents del qual són el cicle de conferències «Els set davant el Centaure» i l'anomenat *Manifest Groc*. La dictadura de Primo de Rivera va provocar, afirma el crític, que el manifest no assolís «cap resultat pràctic» i, de retruc, que «les noves promocions literàries s'aplicaren al conreu d'una literatura depurada, feta de pures obsessions estètiques» (1932: 20). Una etapa que es pot resumir mitjançant dos conceptes que responen, en definitiva, a dues maneres distintes d'entendre el fet literari —«batallador» l'un, del «repòs» l'altre—, que exemplifiquen les obres de Josep Maria de Sucre i Vicenç Solé de Sojo, respectivament. De tota manera, és el concepte de «repòs» el que acaba per triomfar: hi ha un «grup de poetes als quals no els cal la violència dogmàtica o l'estridència estilística per a incorporar-se al nostre moviment literari amb una tònica absolutament nova» (1932: 21); Rossend Llates i Marià Manent en són els exemples més destacats.

Díaz-Plaja dedica el segon article sobre l'avantguardisme a una sèrie d'autors, a més de Salvat, que ell considera representatius d'aquest corrent: Junoy, «qui porta la innovació apol·linerària a les seves últimes conseqüències» (1932: 26); Folguera, de qui destaca la seva tasca renovadora com a poeta, traductor i crític; Sánchez-Juan, «que podria ésser en certa manera un reflex endarrerit de la corba poètica de Salvat-Papasseit» (1932: 33); Salvador Dalí, «un dels ferments més actius del moviment d'avantguarda a Catalunya» (1932: 34); i J. V. Foix, l'obra del qual és «una mostra frapant de sobrerrealisme *avant la lettre*» i que posseeix «una categoria de primer ordre, dins el camp de la nostra cultura literària» (1932: 35).

El capítol dedicat a Salvat, el més extens de tots, no destaca, tanmateix, per la seva originalitat ja que no deixa de ser una recapitulació de la majoria dels tòpics sobre la seva figura iniciats el 1924. Un és la «confusa barreja d'actituds, on el literat i el polític coincideixen» (1932: 29-30) i que Díaz-Plaja exemplifica amb el text autobiogràfic «La nostra gent: Joan Salvat-Papaseit», publicat a la revista *Un enemic del poble*. Es tracta d'un exemple paradigmàtic de l'escassa importància que atorga el crític a les proses i als manifestos de Salvat, dels quals només destaca *Contra els poetes en minúscula* pel seu rerefons cristià: «De totes aquestes confessions se'n destria —darrere una exaltació de l'audàcia i de l'entusiasme, de l'anarquisme i del nacionalisme— un fons de misticisme sovint imprecís, però de vegades, concretament cristià» (1932: 31). Pel que fa a la producció poètica, Díaz-Plaja comenta el procés evolutiu que mena de l'avantguardisme dels primers reculls a la modernitat, a l'essencialitat, dels darrers. Un tret que ja havia assenyalat Foix, el 1931, però, referint-se a Folguera:

Poèticament la trajectòria de Salvat és aquesta. Un gran avalot formal intervé les seves primeres obres. El cal·ligrama, la neotipografia, l'audàcia per l'audàcia, contemporània dels textos que hem citat, es va transformant en una poesia purament essencial, on es transparenta una aspiració d'amor, de vegades humà —com el deliciós *Poema de la rosa als llavis*, la millor obra eròtica de la literatura catalana— de vegades diví —com en el poema «Nadal» on el sentiment de la injustícia social pren un to de queixa tendríssima (1932: 31-32).

Una producció en què destaca un llibre, *El poema de La rosa als llavis*, i una composició, «Nadal». Una valoració distinta mereixen els primers poemes de Salvat, nascuts de la juxtaposició entre el cubisme d'Apollinaire i el futurisme de Marinetti. La causa es troba en la maldestra utilització que s'hi fa dels models ideològics i literaris esmentats: «és evident, però, que no es poden confondre aquestes dues actituds, com en Salvat feia repetidament» (1932: 32).

VII.- APUNTS FINALS: JOAN SALVAT-PAPASSEIT (1934-1938)

El juliol de 1934 es publica a *la Revista de Catalunya* l'article de Joan Teixidor, «Joan Salvat-Papaseit», amb motiu del desè aniversari de la mort del poeta (Alonso 2008: 39-59)⁹. En el text el crític reclama la reedició de l'obra salvatiana, en la línia del que havia exposat Esclasans el 1925, i si bé intenta denunciar alguns dels tòpics que s'han apoderat de la vida i la producció de Salvat, no per això no deixa de caure-hi. En el fons, Teixidor no ofereix cap lectura nova de Salvat ja que no deixa de recollir bona part dels motius biogràfics i literaris desplegats des de 1924: la dificultat de destriar vida i obra, l'eix central de la valoració com a poeta no ha de ser el vessant avantguardista, l'evolució de la seva poesia cap a uns plantejaments més lírics però sempre des d'un to vitalista

⁹ El 1931 Teixidor havia publicat el seu primer recull, *Poesies*, construït «amb imatges vitalistes típicament salvatianes i assumint la consegüent concepció antiintel·lectualista de la vida com a etern renovellament oposada al pensament, forma de mort» (Marrugat 2021: 138).

o la consideració del *Poema de la Rosa als llavis* com el punt àlgid de la producció. Per aquest motiu, si bé cal reconèixer el mèrit de Teixidor de sintetitzar el que s'ha dit al llarg d'un decenni, es fa difícil compartir l'afirmació que l'article «constitueix la primera valoració global i seriosa de Salvat» (Alonso 2008: 57).

El 1936 l'obra poètica de Salvat és seleccionada per a dues antologies. La primera és *Antologia general de la poesia catalana* de Martí de Riquer, Josep Maria Miquel i Vergés i Joan Teixidor; aquest darrer, l'antòleg de la part contemporània. Així, en parlar del grup de poetes que tenen com a comú denominador unes provatures lligades amb els moviments d'avantguarda, entre els quals inclou Salvat, afirma:

Alhora que treballen aquests noms [Riba, López-Picó, Sagarra, Ventura-Gasol], que tots s'escauen nascuts en pocs anys de diferència, apareixen a Catalunya els primers rastres de la influència de les noves tendències d'avançada. No ha estat estudiat encara prou detalladament aquest capítol de la nostra història literària. Potser la seva proximitat ho excusa. Poetes com Folguera, Salvat-Papasseit, Junoy, Sánchez-Juan, J. V. Foix, escolten les sirenes. Tots, però, més o menys fortament reaccionen i es decanten per a resoldre el seu cas poètic personal (1936: 252).

Teixidor orienta la tria dels poemes de Salvat cap al que defineix com la resolució del seu «cas poètic personal» i no inclou, per tant, composicions que encaixen dins els paràmetres avantguardistes sinó que la selecció esdevé representativa d'una sèrie de trets de la seva poesia que s'han destacat des de 1924 —i que en l'article suara comentat mostra la seva acceptació— com són l'actitud vitalista, el realisme quotidià o la importància de la temàtica amorosa. Els poemes escollits són els següents: «Nadal», «Tot l'enyor de demà», «Res no és mesquí», «L'enamorat li deia», «Mester d'amor», «Ampla és Castella», i diversos textos d'*El poema de La rosa als llavis*. L'altra tria és per a l'*Antologia patriòtica de la poesia catalana*, amb un pròleg d'Agustí Esclasans i un epíleg de Josep Janés i Olivé, que només inclou «Ampla és Castella».

Els primers mesos de 1938, en plena Guerra d'Espanya, es publica a les Edicions de la Rosa dels Vents *Salvat-Papasseit*, la segona antologia de l'obra del poeta —la primera s'havia publicat el novembre de 1923 amb una tria de Tomàs Garcés i un pròleg de Josep Maria Junoy, dins la cèlebre col·lecció «Els Poetes d'Ara» que editava Joan Merli— i n'és autor el mateix editor, Josep Janés i Olivé, que reivindica Salvat com a model poètic. De tota manera, i seguint els mateixos criteris que Junoy, considera que la part avantguardista de la seva producció és la menys aconseguida. Els poemes escollits provenen, majoritàriament, de *L'irradiador del port i les gavines* —deixant de banda, això sí, els que contenen elements avantguardistes— i, sobretot, d'*El poema de La rosa als llavis*.

La fi de la Guerra d'Espanya i el subsegüent inici de la dictadura franquista, com és sabut, reduirà la literatura —i la cultura catalana— a la clandestinitat. En el cas de Salvat, la seva obra, amb comptades excepcions com *Antologia de poesia catalana (1900-1950)*, a càrrec de Joan Triadú, no tornarà a posar-se

en circulació fins a inicis de la dècada dels seixanta coincidint amb la implantació del Realisme Històric i la seva ideologia d'esquerres¹⁰. Un botó de mostra: el 1962 es publica el volum *Poesies*, que recuperava la gairebé totalitat de l'obra poètica salvatiana, reclamada pel públic lector feia dècades. Com bé ha assenyalat Jaume Aulet, «la poesia de Joan Salvat-Papasseit esdevé una peça fonamental a l'hora de reivindicar una tradició catalana realista pràcticament inexistent. No és un model ideal, però sí suficientment útil. La reivindicació, però, és en vista al present o al futur i no pas al passat» (1991: 103).

VIII.- BIBLIOGRAFIA

- Alonso, H. (1997) «La poesia de Joan Salvat-Papasseit als anys trenta: les bases d'una recepció», *Revista de Catalunya*, núm. 120, pp. 99-110.
- Alonso, H. (1999) «La recepció de Joan Salvat-Papasseit: El cas d'*El poema de La rosa als llavis*», *Journal of Iberian and Latin American Studies*, núm. 5, pp. 145-159.
- Alonso, H. (2008) «La recepció de Joan Salvat-Papasseit a les revistes literàries dels anys vint i trenta», *Les revistes literàries a la Lleida d'entreguerres*, J. Male + J. Veny-Mesquida (ed.), Lleida, Aula Màrius Torres / Pagès editors, pp. 39-59.
- Anònim (1925) «Nota», *La Sardana*, núm. 11, pp. 156-157.
- Anònim (1926) «Pàgines antològiques», *Vida Lleidatana*, núm. 14, p. 214.
- Anònim (1927) «Pàgines antològiques», *Vida Lleidatana*, núm. 33, p. 234.
- Anònim (1929) «Avui ha fet cinc anys...», *La Veu de Catalunya*, 9 d'agost, p. 4.
- Aulet, J. (1991) «La recepció de la poesia de Joan Salvat-Papasseit durant la dècada dels seixanta», *Els Marges*, núm. 44, pp. 88-104.
- Balaguer, J. M. (1986) «Avantguardes literàries i actituds polítiques», *Catalanisme: història, política i cultura*, DDAA, Barcelona, L'Avenç, pp. 147-164.
- Balaguer, J. M. (1994) «J. V. Foix i els "catalans de 1918"», *Faig Arts*, núm. 34, pp. 4-18.
- Balaguer, J. M. (1997) «J. V. Foix i la primera avantguarda francesa», *Les literatures catalana i francesa al llarg del segle xx. Primer Congrés Internacional de Literatura Comparada*, C. Benoit + F. Carbó + D. Jiménez + V. Simbor (ed.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 45-68.

¹⁰ Cal tenir present que abans de la recuperació que fa el Realisme Històric de la figura de Salvat, aquest és criticat pel seu avantguardisme en el context del rebuig que fa la cultura pública franquista de les avantguardes (Marrugat 2019: 193-207).

- Balaguer, J. M. (1998) «Algunes consideracions generals sobre la literatura des de la fi del Noucentisme fins al final de la guerra», *Història de la cultura catalana*, volum IX, P. Gabriel (dir.), Barcelona, Edicions 62, pp. 119-134.
- Boronat Recasens, J. M. (1924) «L'avantguardisme literari a Catalunya», *Juventut Catalana*, núm. 4, pp. 1-2.
- Camps Arbós, J. (en premsa) «La recepció inicial de l'obra de Joan Salvat-Papasseit (1924-1925)», *Estudis Romànics*, vol. XLVII.
- Carreres, A. (1929) «Salvat-Papasseit. Professió de fe», *Hèlix*, núm. 2, p. 2.
- Castellanos, J. (2005) *Escriure amb el ritme de la sang*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- De Domènec, C. (1926) *Carnet d'un heterodox*. Sabadell, Llibreria Sallarès.
- Díaz-Plaja, G. (1932) *L'avantguardisme i altres notes de crítica*, Barcelona, Publicacions de la Revista.
- Esclasans, A. (1925) «J. Salvat-Papasseit. Óssa menor», dins: *Articles inèdits*. Barcelona, Editorial Quatre Coses, pp. 121-129.
- Foix, J. V. (1925) «Algunes consideracions sobre la literatura d'avantguarda», *Revista de Poesia*, núm. 2, pp. 65-70.
- Foix, J. V. (1931a) «Notes i documents», *La Publicitat*, 7 de març, p. 4.
- Foix, J. V. (1931b) «Notes i documents», *La Publicitat*, 8 de març, p. 4.
- Foix, J. V. (1931c) «Notes i documents», *La Publicitat*, 10 de març, p. 4.
- Foix, J. V. (1932) «Poetes i patriotes», *La Publicitat*, 20 de novembre, p. 5.
- Gadea, F. (1993) «J. V. Foix, crític de Salvat-Papasseit», *Màrius Torres en el record*, C. Albesa + J. Mir + M. I. Pijoan i Picas (ed.), Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, pp. 90-99.
- Garcés, T. (1927) «Salvat-Papasseit i els infants», *La Publicitat*, 1 de gener, p. 1.
- Guerrero, M. (1996) *J. V. Foix, investigador en poesia*, Barcelona, Editorial Empúries.
- Iglésies, J. (1928) «Joan Salvat-Papasseit», *Revista del Centre de Lectura*, núm. 179, pp. 75-85.
- Junoy, J. M. (1926) *El gris i el cadmi*, Barcelona, Llibreria Catalònia.
- López-Picó, J. M. (1926) *L'endemà de cada dia*, Barcelona, Impremta Altés.
- Marrugat, J. (2009) «Joaquim Folguera i J. V. Foix. Dos poetes al servei d'un projecte literari i polític (1915-1931)», *Estudis Romànics*, núm. 31, pp. 219-260.
- Marrugat, J. (2019) «Dogma contra innovació. Les crítiques ideològiques del conservadorisme a la poesia experimental», M. Audí + G. Bordons + L.

- Costa (ed.), *Poesia experimental: poètiques, crítica i recepció*, París, Éditions Hispaniques, pp. 193-207.
- Marrugat, J. (2020) «La literatura catalana i les avantguardes», *Història de la literatura catalana. Literatura contemporània (II)*, J. Castellanos + J. Marrugat (dir.), Barcelona, Enciclopèdia Catalana / Editorial Barcino / Ajuntament de Barcelona, pp. 576-635.
- Marrugat, J. (2021) «El postsimbolisme», *Història de la literatura catalana. Literatura contemporània (III)*, J. Castellanos + J. Marrugat (dir.), Barcelona, Enciclopèdia Catalana / Editorial Barcino / Ajuntament de Barcelona, pp. 122-180.
- Nicol, E. (1926) «Garbellant», *La Sardana*, núm. 13, pp. 182-183.
- Riquer, M. de + Miquel i Vergés, J. M. + Teixidor, J. (1936) *Antologia general de la poesia catalana*, Barcelona, Quaderns Literaris.
- Salvat-Papasseit, J. (1984) *Epistolari*, A. J. Soberanas (ed.), Barcelona, Edicions 62.
- Veny, J. R. (2021) «J. V. Foix», *Història de la literatura catalana. Literatura contemporània (III)*, J. Castellanos + J. Marrugat (dir.), Barcelona: Enciclopèdia Catalana / Editorial Barcino / Ajuntament de Barcelona, pp. 239-262.

